

Listopad 2024

Mark Rutte v čele NATO: vyjednač, teflonový Mark nebo Trumpův našeptávač

Irena Krcháková

Shrnutí

Severoatlantická aliance má nové vedení. V jejím čele teď stojí Mark Rutte, který vystřídal po dlouhých deseti letech Jense Stoltenberga. Na první pohled se zdá, že bude pokračovat v jeho stopách. Má před sebou výzvy, které nesnesou odkladu. Za prvé je to válka na Ukrajině. Za druhé jsou to Spojené státy americké a vítězství Donalda Trumpa v prezidentských volbách. A za třetí bezpečnost napříč transatlantickým prostorem z pohledu globálních hrozeb.

Hlavní body

- Severoatlantická aliance má po deseti letech nové vedení. V jejím čele stojí nizozemský premiér Mark Rutte.
- Za priority označil válku na Ukrajině, potřebu zvýšit náklady na obranu a ochranu celého transatlantického prostoru.
- Rutte byl v minulosti velkým zastáncem podpory Ukrajiny. Jako nový generální tajemník oznámil, že o útocích v hloubi Ruska musí rozhodnout samy členské státy.

Změna ve vedení NATO nebyla překvapením. Dlouho se vědělo, že Jens Stoltenberg po deseti letech skončí a v otázce výběru jeho nástupce neměly zůstat žádné otazníky. Pro někdejšího nizozemského premiéra bylo zcela zásadní, že získal podporu toho nejsilnějšího hráče – Spojených států. Prezident Joe Biden o něm mluvil jako „zapáleném politikovi a dobrém vyjednaváči, který jako vůdce malé země navrhl inovativní způsoby, jak NATO podpořit (Hartog, E.; Lau, S., 22. 2. 2024). Získat další státy na svou stranu nebylo těžké. Nakonec se to podařilo i v případě Maďarska, které získalo záruky ohledně Ukrajiny. Nový generální tajemník definoval svoje priority ještě předtím, než oficiálně převzal kladívko. 1. Ukrajina, 2. výdaje na obranu, 3. bezpečnost. Nečekaně.

Mark Rutte? Člověk jako vy.

Kdo je Mark Rutte? Vysoký 1,94 metrů, štíhlý, sportovní postava, krátké hnědé vlasy, nenápadné brýle, vždy elegantní a okouzující. Je nejmladším ze šesti dětí. Otec zažil japonský pracovní tábor za druhé světové války, Rutteho matka přežila nacisty řízený hladomor (Hongerwinter 1944–1945), starší bratr zemřel v 80. letech na AIDS.

Bydlí v bytě v Haagu, navzdory rozmachu chytrých telefonů zůstával dlouho věrný své staré tlačítkové Nokii, a když nemůže jet na kole, má svůj starý Saab. Pije cappuccino v kavárně, chodí ke kadeřníkovi a jí v několika málo restauracích v okolí. Na dovolenou jezdí v únoru do švýcarských Alp a pak do New Yorku. V Bruselu bydlí podle svého spolupracovníka pokaždé ve stejném hotelu a nejlépe i ve stejném pokoji. Soukromí? Nic. Nikdo nic neví. Dveře jsou zavřené.

Premiér Nizozemska

Jako nizozemský premiér působil 13 let a stal se tak nejdéle sloužícím ministerským předsedou v historii země (a taky druhým nejdéle sloužícím lídrem v Evropě – po maďarském premiérovi Orbánovi). Říkalo se mu „premiér Houdini“ kvůli jeho schopnostem najít kompromis i v těch nejvyhrocenějších situacích. Rutte byl u moci od roku 2010. Za tu dobu se věnoval běžným tématům jako sociální agenda, školství nebo zdravotnictví či bytová výstava. Vyřešit ale musel taky koronavirovou krizi. Podle voličů ve zvládnutí pandemie jeho vláda obstála, a to navzdory kritice některých opatření (zejména lockdownu).

První velká krize přišla loni a týkala se ekologie. Nizozemsko patřilo mezi jednoho z největších znečišťovatelů v EU na obyvatele a Ruttemu se dlouhodobě nedařilo plnit evropské klimatické cíle. Kabinet si vysloužil kritiku kvůli kauze okolo největšího evropského plynového pole Groningen, které bylo od roku 1963 klíčovým zdrojem plynu pro značnou část západní Evropy – a hlavně páteří nizozemských veřejných financí. Rozsáhlá těžba ale na druhou stranu působila problémy lidem, kteří žili v okolí těžebního pole. Stěžovali si mimo jiné na tristní životní podmínky, včetně neustálých záchvěvů půdy a zemětřesení, které jim ničily obydlí. Vláda se nakonec rozhodla půle k 1. říjnu uzavřít. A Rutte tak v parlamentu těsně přečkal hlasování o vyslovení nedůvěry.

Premiérovi nakonec zlomila vaz nezvládnutá azylová politika, konkrétně problém s neustále narůstajícím počtem přistěhovalců. Doposud tolerantní nizozemská společnost chtěla slyšet řešení, které minimálně zastaví čísla tam, kde jsou teď. Rutte nakonec představil konzervativní plán, který měl omezit počet nově příchozích tím, že znemožní dětem válečných uprchlíků přicestovat do země dřív než po dvou letech (atd.). Tento návrh ale koaliční strany důrazně odmítly. Rutte tak poprvé po 13 letech v úřadu nebyl schopen nalézt kompromis a v červenci 2023 podal za kabinet demisi.

Nový generální tajemník NATO

Volba nového generálního tajemníka se na první pohled zdá jako dokonalá ukázka demokracie a transparentnosti, protože souhlasit musí všechny státy Aliance. V pozadí se ale schovávají dlouhá vyjednávání se členskými zeměmi, kompromisy, a nakonec je v zásadě týdnů dopředu rozhodnuto, kdo to bude. Rozhodující je získat podporu klíčového hráče – Spojených států. Pak se přidává Velká Británie, Francie, Německo a další země. Problémy se tradičně čekají u Maďarska a Turecka.

Kdo by mohl nahradit Stoltenberga? V zákulisí se mluvilo o estonské premiérce Kaji Kallasové nebo lotyšském ministru zahraničí Krišjānisovi Kariņšovi. Vzhledem k současné geopolitické situaci by se hodilo, kdyby vedení pocházelo ze států poblíž ruské hranici. Nejvážnějším kandidátem ale byl nizozemský premiér Mark Rutte. A reálným kandidátem se stal poté, co loni rezignoval na předsedu vlády i strany. Bývalá mluvčí NATO Oana Lungescuová podle serveru Politico uvedla bez dalších podrobností, že USA oslovily Rutteho s nabídkou předsednictví hned dvakrát. Tehdy ale prý nebyl k dispozici kvůli domácí situaci (Hartog, E.; Lau, S., 22. 2. 2024).

Turecko upozorňovalo na to, že v čele NATO by měl být další Evropan, a chtělo tedy záruky, že státy Evropské unie nebudou při NATO nijak zvýhodňovány.

Zůstalo Maďarsko. Viktora Orbána jako jednoho z mála politiků nedokázal Rutte okouzlit. Naopak. Znamé jsou jejich neustálé slovní přestřelky. V minulosti to bylo kvůli porušování zásad právního státu nebo kvůli právům LGBTQ. Orbán tvrdí, že „ten Holanďan nenávidí jeho zemi“, Rutte vyzval „toho siláka, aby opustil EU“. Budapešť nakonec souhlasila, když dostala písemné záruky, že ji Aliance nebude nutit, aby se podílela na nových plánech na poskytování pomoci Ukrajině. Orbán nakonec vyjednal to, co potřeboval a Rutte zase dostal své pověsti konsenzuálního hráče.

Mark Rutte v čele NATO

„Je pro mě jednodušší NATO opouštět, když vím, že Alianci převezme on,“ řekl končící generální tajemník Jens Stoltenberg a slavnostně mu předal kladívko, které šéf NATO používá při zahájení jednání. O Marku Ruttem mluvil jako o příteli, kolegovi a spolupracovníkovi, se kterým se zná už z dob, kdy byli oba premiéry svých domovských států (České noviny.cz, 1. 10. 2024).

Experti očekávali, že Rutte bude pokračovat v nastolené agendě – tedy podpoře Ukrajiny, zvyšování výdajů na obranu a USA jako klíčový partner evropské bezpečnosti. A nemýlili se. Přesně to označil nový šéf Aliance za své cíle. „Mám tři priority: zajistit, abychom byli schopni chránit se před jakoukoli hrozbou; podpořit Ukrajinu v boji proti ruské agresi a řešit rostoucí globální výzvy pro euroatlantickou bezpečnost,“ uvedl Rutte hned v den svého jmenování (Rutte, M., 1. 10. 2024).

S tím samozřejmě souvisí taky výdaje na obranu, které je potřeba podle nového generálního tajemníka zvýšit. Před novináři mluvil o silnějším transatlantickém obranném průmyslu, investic do inovací a moderních technologiích. Kolektivní obranu je třeba spravedlivě rozdělit mezi všechny členské státy.

Ukrajina si podle něj zaslouží podporu mezinárodního společenství hlavně pokud jde o udržení míru v Evropě. „Náklady na podporu Ukrajiny jsou mnohem, mnohem nižší než náklady, kterým bychom čelili, kdybychom Putinovi umožnili dosáhnout svého,“ řekl (Rutte, M. 1. 10.a; 2024). Kyjev je třeba podporovat a pomoci mu na jeho cestě ke členství v Alianci.

Na svět je třeba dívat se z globálního pohledu a dál hledat spojence, ať už blízkými či vzdálenými. Spolupráce s Evropskou unií je podle něj zásadní a je třeba ji dál prohlubovat. Rutte konkrétně mluvil nejen o podpoře Ukrajiny ale taky nutnosti čelit hybridním hrozbám. Stejně tak je třeba zaměřit

se na Blízký východ, severní Afriku, Sahel a Indo-Pacifik. „Nemohu se dočkat, až si vyhrnu rukávy, seznámím se s každým z vás a začneme spolupracovat!“ těmito slovy odročil Rutte svoje první zasedání (Rutte, M.b; 1. 10. 2024).

Jestli někdo pochyboval o Ukrajině, teď už nemusí

A jak řekl, tak učinil. Rutte se v Bruselu dlouho nezdržel a raději se hned pustil do práce. Bylo možné očekávat, že jedna z prvních zahraničních cest nového generálního tajemníka povede na Ukrajinu. Že to ale bude skutečně první cesta, s tím se ještě dalo počítat. Avšak že se v Kyjevě objeví neohlášeně a pouhých 48 hodin po nástupu do funkce, to už čekal málokdo.

Rutte jednal s ukrajinským prezidentem Volodymyrem Zelenským. Jeho země se ruské agresii brání už třetím rokem. Politici spolu mluvili o situaci na bojišti i o takzvaném plánu vítězství. Zelenskyj bezpochyby uvítal takovou návštěvu a sám si byl dobře vědom, co první zahraniční cesta generálního tajemníka znamená – tedy silnou podporu. Zelenskyj vyzval členské státy ke změně postoje v ochraně ukrajinského nebe a jako příklad uvedl situaci v Izraeli.

O Marku Ruttem se ví, že je jedním z neaktivnějších podporovatelů Kyjeva už od samého začátku války. Navíc to byl on, kdo zařídil dodávky tanků Leopard 2 a aktivně podporoval dodání stíhacích letounů F-16. Podpora země podle něj musí pokračovat, a to zejména kvůli bezpečí celé Evropy.

Při své návštěvě Kyjeva Rutte řekl, že „právo Kyjeva na sebeobranu nekončí na hranicích,“ (Rutte, 3. 10. 2024). Nový šéf NATO je odhodlaný zvýšit tlak na členské státy, které stále váhají, jestli země smí používat moderní zbraně k úderům na vojenské cíle hluboko v Rusku. Kritici v čele se Spojenými státy, Německem a dalšími evropskými zeměmi ale upozorňují, že takové povolení by mohlo vést k eskalaci vztahů. Rutteho podpora je ale teď pro Ukrajinu naprosto klíčová. Zelenskyj mluví o naléhavé potřebě mířit na ruské rakety a především drony. Blíží se totiž zima a Kyjev se zřejmě oprávněně obává, že na přelomu roku může kvůli ruským útokům zcela přijít o klíčovou energetickou infrastrukturu.

Kromě vojenské podpory přišla řeč i na další zásadní témata pro Ukrajinu, a to členství země v Alianci. Zelenskyj má teď víc než kdy jindy šanci najít v generálním tajemníkovi spojence, který za něj ztratí slovo u nerozhodnutých členských států. Rutte v Kyjevě zopakoval, že NATO by se mělo nadále rozšiřovat a cesta Ukrajiny vede do Washingtonu s tím, že leckteré členské státy už podepsaly dvoustranné bezpečnostní dohody. Podle jeho slov je Ukrajina každý den lépe připravena na vstup do Aliance a „přijde den, kdy se Ukrajina stane plnoprávným členem NATO. A dovolte mi dodat, že pokud si někdo myslí opak, Rusko v této záležitosti nemá ani hlas, ani právo veta“ (Rutte, 3. 10.2024).

Rutteho prvních čtrnáct dní

Válka a Ukrajina se stala hlavním tématem prvních Rutteho dní coby generálního tajemníka NATO. Každý – doslova každý – chtěl znát názor Aliance na použití dalekonosných zbraní poskytnutých Ukrajině k tokům hluboko na ruském území. Mnozí byli zvědaví, jak daleko dosáhne Rutteho zápal pro Ukrajinu. A tak zatímco prezident Zelenkyj objížděl evropské státy s prosbou, že země potřebuje víc, mnohem víc, než dosud dostává. Za ním v uvozovkách jezdil Rutte a ujišťoval spojence, že tady není prostor pro jakýkoliv diktát shora. Je pouze a výhradně na členských státech, jestli užití zbraní v ruském týlu dovolí či nikoliv. Bez ohledu na to, jak moc by si to situace žádala a zřejmě i samotný generální tajemník přál.

Rutheho další výzva – vítězství Trumpa v amerických volbách

Když Rutte přebíral funkci generálního tajemníka, připravoval se na vítězství buď Kamaly Harrisové nebo Donalda Trumpa. Už tehdy věděl, že ať to dopadne tak či tak, čeká ho náročná práce. Spojené státy dávaly najevo, že budou chtít po Evropě daleko větší investice do obrany. NATO vědělo, co se po pátém listopadu stane.

Nyní Rutte ví, že prezidentem Spojených států se stane republikán Donald Trump. A už teď je jasné, že generální tajemník bude do Washingtonu jezdit víc než kdy dřív. Zatímco v případě výhry Harrisové se očekávalo, že bude pokračovat v agendě nastolené současnou administrativou, u Trumpa to neplatí. U něj se totiž dopředu neví, jakou si stanoví zahraniční politiku. V otázce výdajů na obranu je známé Trumpovi stanovisko ještě z minulého období, na kterém se doposud zřejmě nic nezměnilo. Pokud jde o válku na Ukrajině, budoucí prezident už během kampaně mluvil o dohodě mezi ruskou hlavou státu Vladimírem Putinem a jeho ukrajinským protějškem Volodymyrem Zeleným.

Je to ovšem Mark Rutte, který jako nizozemský premiér zažil Trumpa v Bílém domě už při jeho prvním mandátu a zajisté se dokáže popasovat i s jeho druhým funkčním obdobím. Koneckonců Donald Trump při návštěvě Washingtonu v roce 2019 nazval Rutteho přítelem a Nizozemec souhlasně přikývl. „Všechno to fňukání a naříkání na Trumpa, to jsem v posledních dnech slyšel neustále, přestaňme s tím," řekl Rutte podle agentury Reuters na letošní Mnichovské bezpečnostní konferenci (Irish, J. 12. 7. 2024). Trumpa podporoval i v jeho kritice zemí, které nevydávají na obranu požadovaná dvě procenta HDP.

Závěr

Nový generální tajemník si stanovil priority, které jsou za A) očekávatelné a za B) reálné. Je více než jasné, že následující zima a rok bude pro Ukrajinu klíčová a zásadní roli bude hrát právě NATO – respektive spojenci, kteří zemi dodávají vybavení a zbraně. Teď se hraje o povolení využívat tyto zbraně na ruském území. Rutte se vyslovil jako politik na pravém místě, když řekl, že je na jiných, aby o tom rozhodli. Určitě ale zůstane mužem v pozadí, který bude jezdit do jednotlivých států a prosazovat „svoji věc“.

Politika navyšování výdajů bude pokračovat stejně jako běžela za Jense Stoltenberga. Vzhledem ke globální situaci je třeba přimět i další státy, aby investovali 2 procenta HDP na obranu. Když Stoltenberg opouštěl úřad, mluvil o tom, že ani tato dvě procenta do budoucna nebudou stačit. Dá se očekávat, že Rutte bude požadovat v blízké budoucnosti zvýšení na 2,5 procenta. Nejde přitom jenom o hrozbu války nebo pocit bezpečí, Evropa a další státy musí vynakládat prostředky také na rozvoj moderních technologií, aby si v globálním světě udržely svou konkurenceschopnost.

Lze předpokládat, že Rutte bude aktivním generálním tajemníkem, který se v bruselském bytě NATO příliš neohřeje. Pokud se mu v minulosti jako nizozemskému premiérovi přezdívalo pan Teflonový a Trumpův našeptávač, uvidíme, jaké přezdívky si vyslouží jako šéf největšího transatlantického vojenského paktu na světě.

Závěr

- Hartog, E.; Lau, S. (22. 2. 2024) Can Mark Rutte save NATO? <https://www.politico.eu/article/mark-rutte-nato-donald-trump-vladimir-putin/>
- Kirby, P. (2. 4. 2021) Mark Rutte: Survivor of Dutch politics in fight for political life. <https://www.bbc.com/news/world-europe-39289468>
- České noviny (1. 10. 2024) Novým šéfem NATO se stal Rutte, nahradil Stoltenberga. <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2576354>
- Rutte, M.a; (1. 10. 2024) Press conference by incoming NATO Secretary General Mark Rutte. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_229150.htm?selectedLocale=en
- Rutte, M.b; Handover remarks in the North Atlantic Council by NATO Secretary General Jens Stoltenberg followed by Secretary General Designate Mark Rutte. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_229148.htm?selectedLocale=en
- Rutte, M. (3. 10. 2024) Press conference by NATO Secretary General Mark Rutte with President Volodymyr Zelenskyy of Ukraine. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_229230.htm
- Lau, S. (3. 10. 2024) New NATO boss backs Ukraine's plea for deep strikes into Russia. <https://www.politico.eu/article/new-nato-secretary-general-mark-rutte-backs-ukraine-plea-deep-strikes-russia/>
- Irish, J. (17. 2. 2024). Stop whining about Trump, Dutch prime minister tells Europeans. <https://www.reuters.com/world/europe/stop-whining-about-trump-focus-europes-interests-dutch-pm-says-2024-02-17/>

Autor

Irena Krcháková

V minulosti se věnovala především oblasti mediálních studií a sémiotiky, nyní rozšiřuje své obzory na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v oboru historická sociologie. Zaměřuje se odborně na domácí politickou scénu, sociální a zdravotnická témata a věnuje se také obrannému průmyslu, dopravě a energetice. Má bohaté zkušenosti s mezinárodní politickou agendou, včetně evropských témat, Evropské unie, politiky Spojených států, OSN a NATO. Profesioně se uplatnila jak v rozhlase, tak v České televizi. Ve volném čase se nejčastěji věnuje sportu a své dceři.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz